

ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ (ілюстрації)

Періодизація та аналіз пам'яток української мови викладено нами в першій частині книги (с. 29 – 31). Тут наводимо ілюстрації та короткий опис найвідоміших пам'яток українського письма.

РЕЙМСЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ (1040-1050)

Почесний список книжкових пам'яток очолює славнозвісне **Реймське Євангеліє**, яке у своєму посазі привезла до Франції дочка Ярослава Мудрого Анна. Вчені датують цей рукопис 40-ми роками XI ст. На ньому присягли на вірність держави 13 французьких королів, починаючи з Філіпа, сина Анни Ярославівни.

Свою назвою Реймське Євангеліє завдячує м. Реймсу у Франції, де воно зберігається нині, хоча створили його київські книжники - спеціально для княжої родини, адже призначалося воно (на це вказує невеликий розмір) для особистого користування.

ОСТРОМИРОВЕ ЄВАНГЕЛІЄ (1056-1057)

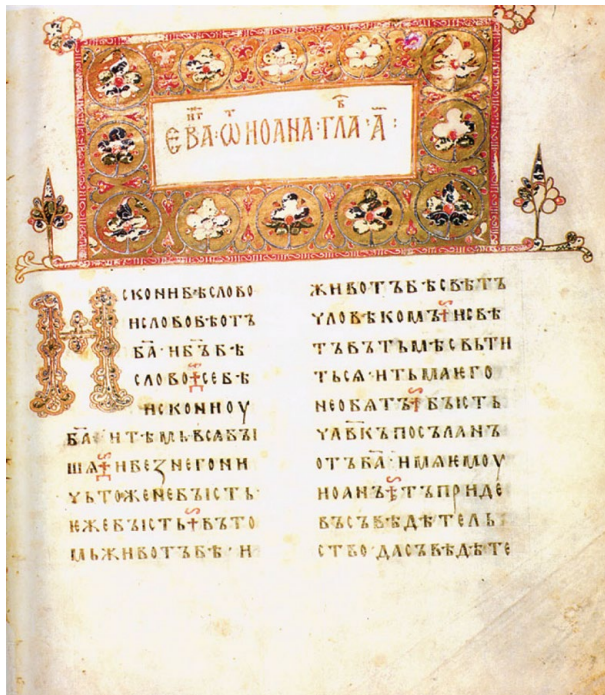
Найдавнішою датованою книжною пам'яткою Русі є Остромирове Євангеліє. Створили цю книгу (власне, переписали) в Києві в 1056-1057 рр. Остромирове Євангеліє - пам'ятка виняткової мистецької вартості: її сторінки оздоблені зображеннями євангелістів, кольоровими заставками й кінцівками, великими ініціалами. Деякі рядки тексту написано золотом. Остромирове Євангеліє призначалося для церковного вжитку, тож має великий формат.

1. Зовнішній вигляд Остромирового Євангелія.

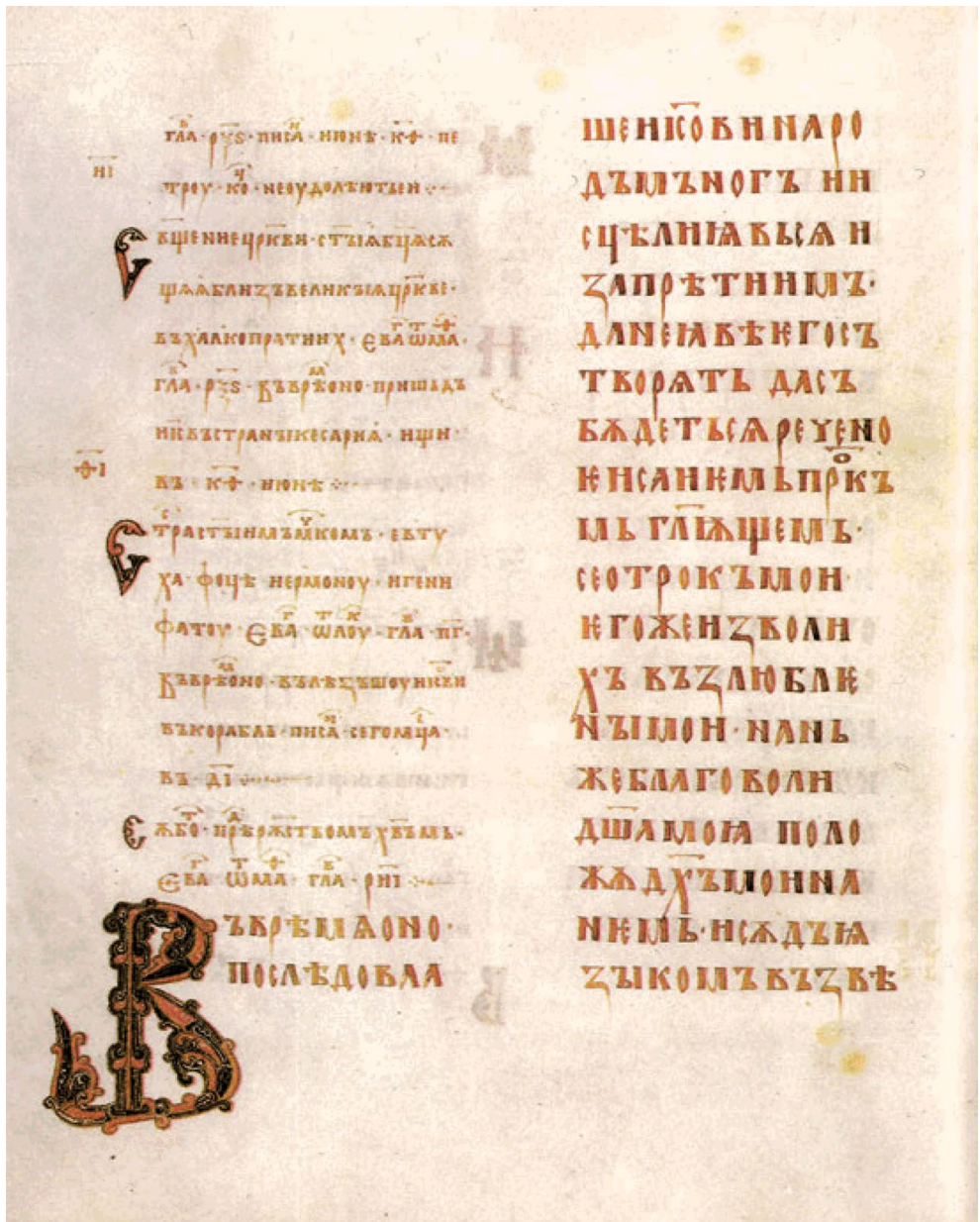

2. Розгорнуте Остромирове Євангеліє.

3. Лист 2. із Остромирового Євангелія

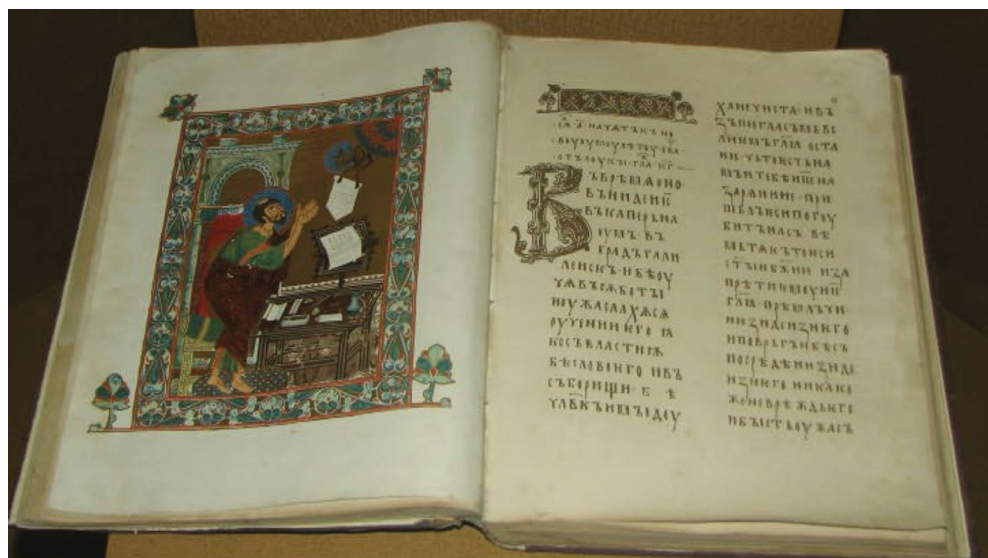
4. Лист (245 б) из Остромирового Євангелія.

5. Буквиці Остромирового Євангелія

6. Схема побудови кириличних букв у Остромировому Євангелії

7. Розгортка Остромирового Євангелія

ІЗБОРНИКИ СВЯТОСЛАВА (1073 та 1076 рр.)

З-поміж найдавніших книг, що збереглися донині, є й такі, які призначалися для світського читання. Це «Ізборники» - збірки різних творів грецьких авторів богословського та повчального змісту, більша частина яких розтлумачує складні місця з Біблії. Це, так би мовити, своєрідні енциклопедичні довідники. Їх збереглося два - 1073 і 1076 рр. Перший у назві береже ім'я київського князя Святослава Ярославича. «Ізборник Святослава 1073 » розкішно орнаментований мініатюрами, заставками, численними ініціалами.

8. Ізборник Святослава 1073

«Ізборник» 1076 р. оздоблений значно скромніше, хоча не поступається першому ретельністю переписувача. Ізборник 1076 року — невеликого формату, містить уривки з різних творів грецьких авторів. Значне місце в ньому займають Афанасієві відповіді, Стословець патріарха Геннадія, Премудрість Ісусова сина Сірахова та ін. Частину творів, що увійшли до Ізборника, перекладено безпосередньо з грецької мови, однак деякі уривки було взято з попередніх київських перекладів, зокрема із Ізборника 1073 року.

Переписав книгу «грішний Іоанн», про що свідчить його приписка (він також вказав рік написання). Однак він був не просто писарем, а редактором-упорядником, що прагнув полегшити читачам розуміння філософських понять. Беручи до уваги його роботу над спрощенням стилістики та

підбором текстів, Ізборник 1076 року вважають пам'яткою східнослов'янської редакції. Лексика збірки насичена східнослов'янізмами.

9. Ізборник Святослава 1076

МСТИСЛАВОВЕ ЄВАНГЕЛІЄ (1117)

З книжкових пам'яток 12 ст. найбільш відоме Мстиславове Євангеліє, переписане близько 1117 р. Книга написана на 213 аркушах. Її тексти прикрашено художніми заставками та ініціалами, розмальованими різними фарбами. Початкові слова читань написані розчиненим золотом. На окремих аркушах вміщено зображення євангелістів. З приписки до Євангелія відомо, що його переписав Олекса, а золотом писав майстер Жаден. Мстиславове Євангеліє написано було в Києві на замовлення Мстислава Володимировича, сина великого князя київського Володимира Мономаха.

10. Мстиславове Євангеліє (1117)

„СЛОВО ПРО ЗАКОН І БЛАГОДАТЬ“

МИТРОПОЛИТА КИЇВСЬКОГО ІЛАРІОНА (1037–1050)

«Слово про закон і благодать» — визначний твір красномовства Київської Русі. Написане між 1037–1050, правдоподібно священиком (пізніше митрополитом) Іларіоном, це «Слово» стверджує самостійність Руської держави і церкви, заперечує повноваження Візантії щодо Києва. «Слово» підкреслює протилежність «закону» (давньої іудейської релігії) і «благодаті» (нової — християнської). Твір ділиться на 4 частини: у 1-й світова історія показана як історія Спасіння; у 2-й частині стверджується, що й нещодавно охрещений руський народ нарешті долучився до Благодаті Божої; 3-тя частина прославляє Володимира Святославича — володаря, котрий хрестив країну і за цей подвиг заслуговує церковного вшанування, яке гарантує йому вічну пам'ять; 4-та частина — це молитва про Благодать Божу та зміцнення у вірі. Деякі дослідники вважають, що назва «Слово про Закон

ГАЛИЦЬКЕ (ЄВСЕВІЄВЕ) ЄВАНГЕЛІЄ (1144)

Євсевієве (Галицьке) Євангеліє — перепис фрагментів тексту зі старослов'янського перекладу Євангелія від Іоанна, виконаний для церкви святого Іоанна поповичем Євсевієм. Знайдене в селі поблизу Молдови.

Галицьке Євангеліє — одна з найдавніших пам'яток Київської Русі. Написане уставом на пергаменті. 1-228 аркуші писані в давньому Галичі у період від 1 жовтня по 19 листопада 1144 (про це є дописка на 228 аркуші), а решта — 32 аркуші — там же в 12-13 столітті. Видано Галицьке Євангеліє 1882-1883 рр. архимандритом Амфілохієм. Галицьке Євангеліє має срібну шкіряну оправу і 260 пергаментних аркушів.

12. Галицьке (Євсевієве) Євангеліє (1144)

РУСЬКА ПРАВДА

13. Руська правда

ди Руської Правди помітні також у працях та правничих збірниках інших слов'янських народів, зокрема польських статутах короля Казимира в 14 ст. та інших.

Руська Правда є важливим історичним джерелом, яке допомагає дослідникам відтворити діяльність адміністративного княжого апарату, виявляти нюанси суспільного розширення, досліджувати вияви фінансових операцій, стежити за технікою управи ріллі, господарським знаряддям та врожаєм. Руська Правда становить важливе джерело для пізнання найдавніших норм українського звичаєвого права, а згодом княжого законодавства і судових вироків, вона мала безпосередній вплив на всі пам'ятки литовсько-руської доби, а зокрема на Судебник Казимира Ягеллончика 1468 і Литовський Статут (1529, 1566, 1588). За посередництвом Литовського Статуту норми Руської Правди вміщені також у найвизначнішій пам'ятці українського права гетьманської доби «Права, по которымъ судится малоросійській народъ» (1743). Сліди

ПОВІСТЬ МИНУЛИХ ЛІТ НЕСТОРА ЛІТОПИСЦЯ

Повість временних літ, також Повість врем'яних літ, Півість мину́лих літ — літописне зведення, складене в Києві в XI — на початку XII століття Нестором та іншими літописцями. Найдавніша пам'ятка історіографії та літератури українців — віршований український епос періоду Київської Русі.

Провідний мотив твору — захоплення героїчним минулим Київської Русі і глибокий сум з приводу княжих чвар та лиха, заподіяного набігами половців.

«Повість врем'яних літ» — перша в Київській Русі пам'ятка, в якій історія держави показана на широкому тлі світових подій. Висвітлює історію східних слов'ян та князівської влади, утвердження християнства на Русі, містить оповіді про виникнення слов'янської писемності, відбиває настрої різних суспільних верств. Записи подаються порічно. Використано перекази, оповідання, повісті, легенди.

14. Повість минулих літ Нестора Літописця

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИЙ ЛІТОПИС

Галицько-Волинський літопис — літопис XIII століття, присвячений історії Галичини і Волині. Зберігся в Іпатіївському літописному зведенні. Охоплює події 1201—1292 років. Вважається головним джерелом з історії Галицько-Волинського князівства.

15. Галицько-Волинський літопис

СЛОВО ПРО ПОХІД ІГОРІВ

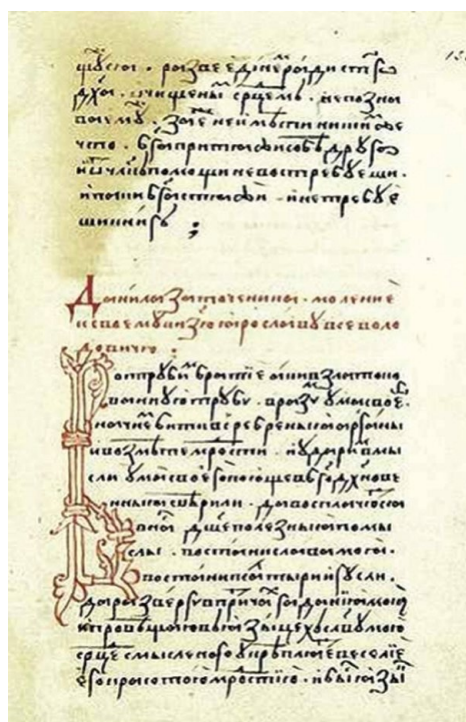
Слово о полку Ігоревім — відома пам'ятка літератури стародавньої Русі, героїчна поема кінця XII ст, одна з найвідоміших пам'яток давньоруської літератури. В основі сюжету — невдалий похід руських князів на половців новгород-сіверського князя Ігоря Святославича в 1185 році. «Слово» було написано в кінці XII століття, невдовзі після описуваної події (часто датується тим же 1185 роком, рідше 1-2 роками пізніше). Перейняте мотивами слов'янської народної поезії з елементами язичницької міфології, за своєю художньою мовою та літературною значущістю «Слово» стоїть у ряді найбільших досягнень середньовічного епосу.

16. Слово про похід Ігорів

МОЛЕНІЄ ДАНИЛА ЗАТОЧНИКА

«Моленіє Данила Заточника» — «Моління» або ж «Слово» Данила Заточника — видатна пам'ятка світової культурної спадщини, один з найцікавіших та найзагадковіших серед світських літературно-публіцистичних та суспільно-історичних творів давньої української писемності. Словниковий матеріал пам'ятки, особливості її змісту та багато інших ознак дають можливість припустити, що батьківщина твору знаходилася в межах Південної Русі. Найвірогідніше, це м. Переяслав (руський або Київський, нині м. Переяслав-Хмельницький Київської обл.), що має стосунок до Києво-Галицької книжної культури. Твір було адресовано новгородському князеві Ярославові Всеволодовичу. Написано цей твір, скоріш за все, в XII—XIII ст., проте він зберігся лише у пізніших копіях. Раніше «Моленіє» вважалося проханням гаданого автора Данила Заточника. За новими дослідженнями — це літературна форма. Твір Данила Заточника має глибокий філософський і суспільно-політичний смисл. Данило сміливо проголошує абсолютний пріоритет розуму над фізичною силою, знання над хоробрістю, мудрості над войовничістю.

17. Моленіє Данила Заточника

ПЕРЕСОПНИЦЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ (1556-1561)

Пересопницьке Євангеліє – визначна рукописна пам’ятка староукраїнської мови та мистецтва XVI століття. Один із перших українських перекладів канонічного тексту Четвероєвангелія. Символ української нації, на якому **українські президенти** присягають на вірність державі, кладучи руку на це Євангеліє та Конституцію України.

18. Пересопницьке Євангеліє (1556-1561)